

Ειδολογική τυποποίηση – Στερεοτυπικά είδη

Η τυποποίηση είναι

1. διαδικασία που αφορά τη γλώσσα στο σύνολό της
2. διαδικασία που επηρεάζει (ή προέρχεται από) συγκεκριμένα είδη λόγου, επίπεδα (registers) κλπ.

Πολλοί αποδίδουν στερεότυπα χαρακτηριστικά σε ολόκληρο το γένος του δημοσιογραφικού λόγου. Βλ. Χατζησαββίδης, *Ελληνική γλώσσα και δημοσιογραφικός λόγος*, κεφ. 2 («Η φύση του δημοσιογραφικού λόγου»), 33: «[ο δημοσιογραφικός λόγος] είναι δημόσιος λόγος, [...] είναι πληροφοριακός, συχνά ιδεολογικά φορτισμένος, πειθαναγκαστικός, σπάνια επιστημονικός και πιο σπάνια λογοτεχνικός, αποφεύγει την πολυσημία, είναι ακριβολόγος, σαφής, σύντομος, υπακούει στους κανόνες της κοινωνικά αποδεκτής μορφής της γλώσσας, η δε δομή του δημοσιογραφικού κειμένου είναι προσανατολισμένη προς την αποτελεσματική πρόσληψή του από το δέκτη». Πβ. Δ. Ν. Μαρωνίτης, «Δημοσιογραφία και γλώσσα: Τυπολογία και παθολογία», στο *Δημοσιογραφία και Γλώσσα: Πρακτικά συνεδρίου (15-16 Απριλίου 2000)*, 27-34: «επιμονή και παραμονή σε θέματα μόνον δημοσίου ενδιαφέροντος», «ο δημοσιογραφικός λόγος ... είναι διαμεσολαβητικός μεταξύ πολιτείας και πολιτών», «έκδηλα εικονογραφικός» κλπ.

Άσκηση. Να ασκήσετε κριτική στις γενικευτικές αυτές απόψεις για το δημοσιογραφικό λόγο καταδεικνύοντας είτε διαφορετικά είδη λόγου με τα παραπάνω χαρακτηριστικά είτε είδη δημοσιογραφικού λόγου χωρίς αυτά τα χαρακτηριστικά.

Έτσι, παρά τις κάποιες πρώτες προσπάθειες τυπολογικής ταξινόμησης του δημοσιογραφικού λόγου, οι περισσότερες έρευνες συνεχίζουν να τον αντιμετωπίζουν σαν ενιαίο, ξεχωριστό και αυτόνομο «είδος». Ξέρουμε πόσο διαδεδομένη συνήθεια είναι η μετωνυμική αναφορά, από το μέρος στο όλο, στη «γλώσσα του Τύπου», στη «γλώσσα του ραδιοφώνου», στη «γλώσσα της τηλεόρασης», στη «γλώσσα της διαφήμισης» – η αναφορά στον δημοσιογραφικό λόγο εν γένει. Συνήθεια παραπλανητική: μας ωθεί να υπεργενικεύουμε, ν' αποδίδουμε σταθερές ιδιότητες σε οντότητες πλαστές και ευμετάβλητες.

Ποιος δημοσιογραφικός λόγος; Και ποιων; Δεν είναι είδος ο δημοσιογραφικός λόγος, είναι γένος, και μάλιστα ευρύτατο. Περιέχει είδη. Δημιουργεί καινούργια. Και ασκείται από πολλούς τεχνίτες. Αν συγκρίνουμε λόγου χάρη ένα αστυνομικό ρεπορτάζ, το δελτίο καιρού και μια μουσικοκριτική, θα διαπιστώσουμε αμέσως ότι κάθε είδος αξιοποιεί ιδιαίτερες περιγραφικές συμβάσεις, χρησιμοποιεί ειδικό λεξιλόγιο και φρασεολογισμούς, συγκροτείται από ιδιόζουσες μεταφορές και ρητορικά σχήματα, προϋποθέτει ειδικό ακροατήριο – κάθε είδος επιτελεί διαφορετική αναπαραστατική και αναφορική λειτουργία που μεταβάλλεται με το χρόνο. Δεν είναι ένας ο δημοσιογραφικός λόγος, παρ' όλο που, αναμφίβολα, τα όρια των ειδών που τον συναποτελούν είναι διαπερατά.

Π. Μπουκάλας & Σ. Α. Μοσχονάς, Πρόλογος στο *Δημοσιογραφία και Γλώσσα: Πρακτικά συνεδρίου (15-16 Απριλίου 2000)*, 14.

Αν για το ευρύ γένος του δημοσιογραφικού λόγου είναι αδύνατον, δύσκολο ή παραπλανητικό να επιζητούμε ένα ενιαίο σύνολο χαρακτηριστικών, θα μπορούσαμε να επιχειρήσουμε κάτι τέτοιο για συ-

γκεκριμένα είδη; Είναι προτιμότερο να ξεκινήσουμε από τα στερεοτυπικά είδη, δηλ. «στερεοποιημένα» είδη λόγου που χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό τυποποίησης.

Στερεοτυπικά είδη (διαβαθμισμένα):

1. Φαρμακεία, Αναχωρήσεις πλοίων, Ανακοινώσεις ΚΤΕΟ, Μικρές αγγελίες, Κοινωνικά (Προαγγελίες γάμων, Κηδείες, Πένθη, Ευχαριστήρια, Μνημόσυνα, Συλλυπητήρια, Δωρεές, Ψηφίσματα κλπ.), Χρηματιστηριακοί πίνακες κ.ά.
2. Δελτία καιρού
3. Αθλητική ειδησεογραφία.

Συζήτηση. Τι παρατηρείτε κατά τη μετάβαση από τα λιγότερο στα περισσότερα στερεότυπα είδη (ως προς το ειδικό λεξιλόγιο, την κειμενική οργάνωση, την εικονογραφική οργάνωση (layout), την ύπαρξη υποκατηγοριών, τη δυνατότητα μεταφοράς σε διαφορετικό μέσο κλπ.)

Άσκηση. Να συγκρίνετε δελτία καιρού 1. στον Τύπο, 2. στην τηλεόραση, 3. στο ραδιόφωνο.

Παρουσιάσεις στο εργαστήριο. Για τα δελτία καιρού: Μ. Σηφιανού και Α. Τζάννε, «Και τώρα τα νέα μας για τον καιρό: Τα δελτία καιρού στην ελληνική τηλεόραση», στο *Δημοσιογραφία και Γλώσσα: Πρακτικά συνεδρίου (15-16 Απριλίου 2000)*, 233-242. Για την αθλητική δημοσιογραφία: Α. Beard, *The Language of Sport*. London: Routledge, 1998· πβ. J. Reaser, “A quantitative approach to (sub)registers: the case of ‘Sports Announcer Talk’”, *Discourse Studies* 5.3 (2003), 303-321. Πβ. Ρ. Mackridge, *Η νεοελληνική γλώσσα*, μτφρ. Κ. Ν. Πετρόπουλος, Αθήνα: Πατάκης, 1990, κεφ. 11, 461 κ.ε.

Ύφος – Επίπεδα λόγου / ύφους – Επαγγελματικές ποικιλίες (Style – Register – Jargon)

Ύφος: γενικότερη κατηγορία, αναλύεται σε κλίμακες/διαβαθμίσεις τυπικότητας, είδη κλπ.

Επίπεδο λόγου/ύφους: θεματική ποικιλία (κάθε άτομο χρησιμοποιεί πολλά επίπεδα λόγου).

Επαγγελματικό ιδίωμα: ποικιλία που χρησιμοποιείται από συγκεκριμένες επαγγελματικές ομάδες.

Επίπεδα λόγου: διαφοροποίηση κατά τη χρήση μάλλον παρά κατά τον χρήστη. Για κάθε επίπεδο λόγου πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τουλάχιστον τα ακόλουθα ειδικά χαρακτηριστικά:

- **ειδικό λεξιλόγιο**
- **κειμενική οργάνωση:** ρουτίνες (έναρξης, λήξης, προσφώνησης κλπ.), φρασεολογισμοί και στερεότυπα συντακτικά σχήματα («λογότυποι»), ρητορική οργάνωση, μεταφορική δομή, γενικευμένες προϋποθέσεις (βλ. και παραδόσεις μαθήματος *Στοιχεία σημασιολογίας-πραγματολογίας*)
- **αλληλεπίδραση προφορικού – γραπτού ύφους.**

Αθλητική ειδησεογραφία

Εικονογραφικά χαρακτηριστικά: διαφέρουν από εφημερίδα σε εφημερίδα, αλλά υπάρχουν ορισμένες σταθερές. Χαρακτηριστική η τιτλογραφία (βλ. επόμενες σελίδες).

Πιθανές ενότητες:

1. Γενική περιγραφή, εκτίμηση, αξιολόγηση
2. Η περιγραφή του αγώνα
3. Διακριθέντες
4. Αξιολόγηση διαιτησίας
5. Δηλώσεις προπονητών / παικτών
6. Συνθέσεις ομάδων

Οι περιγραφές ακολουθούν ημι-χρονολογική σειρά και βασίζονται σε προ-αξιολογημένα στοιχεία (γκολ, κίτρινες-κόκκινες κάρτες, δοκάρια, πέναλτι, αλλαγές παικτών, ευκαιρίες-φάσεις).

Στις αναμεταδόσεις χρησιμοποιείται πολύ συχνά ο «ενεστώτας των σπορ» (*παίρνει την μπάλα, αλλάζει με τον Χ, δίνει στον Ψ*)

Στις σελίδες των αθλητικών εφημερίδων επιτρέπονται οι μεταφορές, οι μετωνυμίες, τα παρωνύμια:

Ολυμπιακός: *η πειραιϊκή ομάδα, οι ερυθρόλευκοι, ο θρύλος, οι γαύροι* [προφορικό]

Παναθηναϊκός: *οι πράσινοι, το τριφύλλι, οι βάζελοι* [προφορικό]

ΑΕΚ: *Δικέφαλος, ο κτρινόμαυρος αετός, οι χανούμισσες* [προφορικό]

Μεταφορές:

η ΑΕΚ έδωσε ρεσιτάλ με σολίστα τον Χ

επιθετικό κρεσέντο του Παναθηναϊκού στο τελευταίο δεκάλεπτο

ο Ηρακλής έπαιξε με το ρόπαλο τη λύρα του Απόλλωνα

Υπερβολή / μείωση:

ήρωας ο Καραπιάλης

μεγαλείο ο Θρύλος

καραμπινάτο φάουλ

χώρα ο ΠΛΑΟΚ

έπαιξαν σαν ήρωες

πέταξαν σαν αετοί

Ειδικό λεξιλόγιο (π.χ. πέναλτι, γκολ, εναρκτηριο λάκτισμα κ.ο.κ.): σημασία των δάνειων λέξεων.

Περιγραφικές σταθερές και μεταφορικοί μηχανισμοί διασφαλίζουν τη συνοχή των κειμένων:

- Μεταφορά του πολέμου (*άμυνα, επίθεση, γραμμές του αντιπάλου, «φονιάς» κλπ.*)
- Μεταφορά της τέχνης (*σολίστ, θέατρο το πέσιμο του Σαραβάκου, μάγος ο Καρεμπέ, χόρεψε την αντίπαλη άμυνα κλπ.*)
- Μεταφορά της διάταξης-τακτικής (*καλοστημένη άμυνα, άμυνα ζώνης, αιφνιδιασμός, κόντρα, ευκαιρία, έχασε σίγουρο γκολ κλπ.*)
- Μεταφορές για χρήση μόνο στον προφορικό λόγο (...)

Άσκηση. Να συγκεντρώσετε υλικό από αθλητικές εφημερίδες και να καταγράψετε και άλλα χαρακτηριστικά της αθλητικής ειδησεογραφίας. Ποιες είναι οι διαφορές από εφημερίδα σε εφημερίδα; Ποιες είναι οι διαφορές από άθλημα σε άθλημα; Διακρίνετε κάποια «ιδεολογικά» χαρακτηριστικά του αθλητικού λόγου;

Θέμα για εργασία. Να συγκρίνετε μια τηλεοπτική με μια ραδιοφωνική αναμετάδοση ενός ποδοσφαιρικού αγώνα. Ποιες είναι οι σημαντικότερες διαφορές; Πώς συναρτώνται με το μέσο που χρησιμοποιείται;

ΕΝΑΣ «ΟΡΚΙΣΜΕΝΟΣ» ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ ΠΗΡΕ ΤΟΝ ΠΑΘΙΑΣΜΕΝΟ ΚΑΙ ΑΦΙΟΝΙΣΜΕΝΟ ΑΡΗ ΜΕΣΑ ΣΤΟ «ΧΩΡΑΦΙ» ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΡΙΑΣ

3-0

Θα βάλω την ενδεκάδα του 7-0 και θα νικήσετε, είχε πει ο Προτάσοφ στους παίκτες πριν από το ματς

ΜΙΑ ΓΡΟΘΙΑ • Οι «ερυθρόλευκοι» είχαν μιλήσει χθες το μεσημέρι και είχαν συνεννοηθεί να πανηγυρίσουν τα γκολ που θα έβαζαν και οι 11 μαζί, ως μία απόδειξη ότι η ομάδα είναι ενωμένη και δυνατή

ΤΟΥΣ ΕΔΕΙΞΕ

ΓΙΑ ΑΛΛΗ ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΚΑΙ ΑΔΙΑΦΙΛΟΝΙΚΗΤΟ

ΑΦΕΝΤΙΚΟ

Στη μεγάλη φωτο (πάνω): Ο Κριστιάν Καρεμπέ στην κορυφή της ανθρώπινης πυραμίδας και στο μέσον ο Τζιοβάνι, που έχει ανοίξει τον δρόμο για το νικηφόρο πέρασμα των «ερυθρόλευκων» από τη δύσβατη

Καλαμαριά.

Κάτω: Ο Τζιοβάνι στο 3-0 μαζί με τον Γεωργιάδη

Ξεκούραστη νίκη

Ο ΠΑΟ 3-1 ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ

Στο 15' ο Βλάοβιτς άνοιξε το σκορ • Οι «βουσσινί» ισοφάρισαν στο 30' με τον Πουλόπουλο, στο 33' ο Σαπάνης το 2-1 και το τρίτο γκολ ο Κωνσταντίνου στο 43' [ΣΕΛΙΔΑ 5]

(φωτο) Μπασινάς και Κωνσταντίνου πανηγυρίζουν το 3-1

«ΓΗΡΑΙΟΣ» ΜΕ ΚΑΡΔΙΑ ΕΦΗΒΟΥ

Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΠΥΡΓΟ ΤΟΝ ΠΑΝΗΛΕΙΑΚΟ 2-1

Βύντρα (αυτογκόλ, μετά από σουτ του Φοφόνκα στο 84') και Νεμπτεγλέρας (87') οι σκόρερ των Θεσσαλονικέων • Οι γηπεδούχοι είχαν προηγηθεί στο 67' με τον Δεμιρτζόγλου [ΣΕΛΙΔΑ 2]

(φωτο) Μονομαχία Κουχάρσκι – Μωυσιάδη, χθες στον Πύργο

Η ΑΕΚ ΣΕ ΤΡΙΑ ΛΕΠΤΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕ ΤΟΝ ΟΦΗ 2-0 με γκολ των Ρούσεφ 68', Τσιάρα 71'

Το Α' ΗΜΙΧΡΟΝΟ ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ, ΣΑΝ ... ΝΑ ΜΗΝ ΕΓΙΝΕ ΠΟΤΕ: Η ΓΗΠΕΔΟΥΧΟΣ ΔΕΝ ΕΙΧΕ ΟΥΤΕ ΜΙΑ ΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ, ΕΝΩ Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΟΜΑΔΑ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΣΕ (;) ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕ ΔΥΟ ΣΟΥ ΤΟΥ ΟΚΚΑ (9', 25')!

Ο ΟΦΗ ΕΠΑΙΞΕ ΠΟΛΥ ΦΟΒΙΣΜΕΝΑ, ΠΟΛΥ ΠΑΘΗΤΙΚΑ, ΤΟΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΟΥΣΕ ΤΟ «Χ»!

[ΤΟΥ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΗ ΜΑΣ ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΙΑΛΥΤΑΚΗ (ΣΕΛΙΔΑ 3)]

(φωτο) Ο Ιβάν Ρούσεφ χαμένος στις αγκαλιές των συμπαίκτων του, στο 1-0

ΣΑΡΩΤΙΚΟΣ Ο ΠΑΝΙΩΝΙΟΣ 6-1 ΤΟΝ ΑΚΡΑΤΗΤΟ

«Έβγαζαν φωτιές» οι πιτσιρικάδες των Νεοσμυρνωτών Μάντζιος, Μήτρου και Τζιώλης

Τα γκολ: ΜΑΝΤΖΙΟΣ (13'), ΜΗΤΡΟΥ (35'), ΤΖΙΩΡΤΖΙΟΠΟΥΛΟΣ (45'), ΠΙΝΟ (74') και ΚΛΙΜΕΚ (90') • Ο Ηλιοπούλος στο 59' το «γκολ της τιμής» για την ομάδα των Άνω Λιοσίων

(φωτο) Ο σκόρερ Βαγγέλης Μάντζιος με τους Τζιώλη, Τζουλιάνο Ντος Σάντος και Μήτρου, στο πρώτο γκολ του Πανιωνίου

Γράφει ο Βαγγέλης Ιωάννου (σελίδα 2)

(Το ΦΩΣ της Δευτέρας 15/12/03, σελ. 1)

